

NEOLOGIZAREA VOCABULARULUI LIMBII ROMÂNE

Raisa GALBEN

Dintre aspectele preocupărilor ce țin de corectitudinea exprimării, în comunicarea de față, intenționăm să ne oprim, atât cât va permite spațiul, asupra utilizării neologismelor în limba literară standard. Deși, în ultimul timp, referiri la conceptul de neologism întâlnim tot mai des în studiile de specialitate, considerăm că e necesar să facem unele precizări de ordin terminologic.

În mod curent, neologisme sunt numite cuvintele noi, pătrunse în limba literară relativ recent din alte limbi, de aceea conceptului dat i se atribuie și denumirea de „împrumut lexical”. În cadrul lor, se disting barbarismele (împrumuturi lexicale de prisos, neadaptate și, după un timp, abandonate) și xenismele (expresii și cuvinte care își păstrează formele – grafice și acustice – și sensurile din limba de origine). Evident că aria neologismelor e mult mai întinsă decât cea a împrumuturilor. În accepție mai largă, neologisme sunt considerate și cuvintele existente deja în limbă, folosite cu sens nou. În cazul dat, vorbim despre neologismele semantice. Totodată, nu trebuie să uităm și de cuvintele create cu mijloace proprii ale limbii în perioada modernă, care, de asemenea, sunt încadrate în categoria neologismelor.

Unii cercetători susțin că un cuvânt are statut de neologism atâta timp cât își păstrează noutatea semantică, ineditul său lexical. Din momentul când a intrat în larga circulație, adică a fost acceptat de toți vorbitorii, nu mai e perceput ca atare. În accepția dată, neologism nu este orice cuvânt nou, ci numai acela foarte nou, apărut recent, care încă nu a intrat în vocabularul activ al limbii. Probabil din această cauză, unii specialiști le mai numesc și cuvinte cu aspect contemporan.

Apare fireasca întrebare: cât timp un cuvânt poate fi considerat neologism? După cum afirmă lingvistul rus A.Kalinin: „Aflarea cuvântului în categoria neologismelor, nu este, de regulă, de lungă durată. Dacă cuvântul este creat reușit, iar fenomenul pe care-l denumește a intrat în viața cotidiană, denumirea acestui fenomen încetează de a mai fi neologism” [1, p.116-117]. Din cele menționate, observăm că noțiunea de „neologism” nu are niște contururi precise, aceasta fiind deseori suprapusă celei de „împrumut lexical”, iar statutul de noutate lexicală nu este întotdeauna ușor de stabilit.

Un criteriu general de delimitare a neologismelor ar putea fi lipsa cuvântului în dicționar. Se știe însă că dicționarele nu pot merge în pas cu viața, uneori rămânând cu mult în urma dezvoltării lexicului. Prin urmare, examinarea noutăților lexicale nu poate fi redusă la simpla verificare cu dicționarele existente. Se cere o documentare mult mai solidă, o primă etapă fiind selectarea de material faptic, în special din presa periodică.

Perioada care începe cu anii nouăzeci ai secolului trecut se manifestă printr-o accelerare a împrumutului lexical. În ultimele decenii, un fenomen amplu în limba română este influența limbii engleze, influență care este văzută, după cum afirmă Mioara Avram, ca un „act de invazie lingvistică în tulpurea noastră tranziție, invazie care ar pune în pericol existența limbii române” [2, p.23].

Într-un studiu dedicat subiectului în discuție, prof. V.Guțu-Romalo menționează „abuzul de neologisme” ca una din modificările resimțite ca „stri-care a limbii” [3, p. 102]. Cu toate acestea, astăzi aproape că nimeni nu mai pune la îndoială necesitatea împrumuturilor dintr-o limbă de largă circulație cum este engleza, acesta fiind un fenomen internațional. Din partea vorbitorilor de limbă română se cere maximă atenție în selectarea cuvintelor și expresiilor străine pentru a nu pune în pericol specificul național al limbii noastre.

Fie împrumuturi, fie creații interne, neologismele se impun atenției, în primul rând, prin abundență și prezintă un fenomen imanent limbii contemporane. Or, astăzi, suntem martorii unor schimbări vertiginoase în toate domeniile, fapt care, deseori, îl pun în dificultate pe omul modern atunci când acesta trebuie să materializeze în exprimare realități nou-asimilate. Vocabularul, limbajul, în genere, a unui vorbitor elevat, cere o permanentă renovare și adaptare la noile condiții, iar modul în care se exprimă, cum își organizează o persoană comunicarea, prezintă un indiciu important al gradului de instruire al acesteia. Tendința permanentă de însușire a lexemelor noi, utilizarea unui limbaj select și o exprimare neologică contribuie, în mod principal, la formarea unei individualități capabile de a cunoaște mai mult, de a învăța și a crea.

În lingvistică se face o divizare în masa cuvintelor de altă origine. În preluarea unui cuvânt din altă limbă, se pot distinge câteva faze, dintre care:

1) împrumut propriu-zis, adică cuvinte pătrunse din alte limbi, care s-au adaptat la sistemele fonetic și morfologic, sunt folosite mai des, dau naștere la derivate și nu mai sunt simțite de vorbitori ca fiind de altă origine (lider, miting, fezabilitate, lustrație, a accesa, acciză, permisiv, a scana, seif).

b) cuvinte străine, adică cuvinte care nu satisfac aceste condiții, au foneme străine în corpul lor, nu corespund morfologic, se folosesc ocazional, iar vorbitorul, fără să fie specialist, poate preciza ușor originea (show, leasing, feedback, look, weekend, fast-food, job, cash, duty-free, rating, puzzle, site).

Prin urmare, cuvântul de altă origine, în prima etapă a existenței sale pe teren românesc, este cuvânt străin, care devine împrumut doar atunci când se supune cerințelor limbii în care a ajuns. Astfel, împrumutul este punctul final, încheierea procesului. Dacă procesul începe, dar nu parcurge etapele necesare, avem de a face cu un cuvânt străin, și nu cu un împrumut. Altfel

spus, fiecare împrumut a fost cândva cuvânt străin, dar nu orice cuvânt străin ajunge să fie împrumut și, deci, parte componentă a compartimentului limbii române.

Cuvintele străine pot fi ignorate sau atestate, un timp îndelungat pot să „sfideze” normele limbii receptor, dar o bună parte din ele se supun totuși procesului de asimilare. Desigur, uzul este cel care determină statutul inovațiilor lexicale într-o limbă, iar introducerea acestor inovații în dicționare le înscrie în normele limbii literare. Astfel, majoritatea împrumuturilor trec printr-o așa-numită etapă de tranziție sau de adaptare: de la xenisme (prin menținerea intactă a ortografiei și a ortoepiei originale, încălcând prin aceasta principiul fundamental al ortografiei românești (cel fonetico-fonologic)) până la etapa integrării totale, cu semnele morfosintactice și fonetice specifice limbii adoptive.

Una din etapele intermediare ale procesului de integrare este adaptarea parțială la normele limbii receptor prin anumite trăsături. De exemplu: *airbus* (pronunțat – *erbas*) – *airbusuri*; *banner* (pronunțat *benăr*) – *bennăre*; *business* (pronunțat *biznis*) – *businessuri*; *copyright* (pronunțat *copirait*) – *copyrightul*; *off-line / offline* (pronunțat *oflain*), *one-man show* – *one-man show-ul*, *one-man show-uri*; *mouse* (pronunțat *maus*) – *mous-ul*, *mous-uri*.

Se consideră că gradul de adaptare a cuvintelor străine variază în dependență de calea pe care au fost preluate: populară sau savantă. De cele mai multe ori, împrumuturile îi pun în dificultate pe vorbitorii de limbă română, atât în ceea ce privește scrierea, cât și pronunția. Nu sunt rare cazurile când aceștia le pronunță și le scriu în funcție de gradul în care sunt familiarizați cu limba furnizoare. Chiar și în lucrările normative există o fluctuație în ce privește formele unor neologisme. De exemplu: *pocher / poker* (*e* pronunțat *ă*) – *pochere / pokere*; *ghem / game* (pronunțat *gheim*) (*joc de tenis*) – *ghemul / game-ul*; *bos / boss* – *bosul / bossul*; *derby / derbi* – *derby-ul / derbiul* etc. De regulă, vorbitorii tineri cunoscători și chiar utilizatori ai limbilor moderne acceptă mai greu o pronunție românească a cuvintelor străine. Din această cauză, probabil, lucrările normative vor mai păstra încă mult timp intacte formele originale ale inovațiilor lexicale. Cert este faptul că doar uzul va decide acceptarea unei sau altei forme noi în lexicul limbii române, iar publicarea dicționarelor, a glosarelor sau a listelor de cuvinte străine este utilă pentru cultivarea exprimării vorbitorilor, pentru lămurirea lor în privința corectitudinii semantice și formale.

Referințe:

1. КАЛИНИН, А.В. *Лексика русского языка*. Москва, 1978.
2. AVRAM, M. Anglicismele în limba română actuală. În: *Conferințele Academiei Române. Cicul Limba română și relațiile ei cu istoria și cultura românilor*. București: Ed. Academiei Române, 1997.
3. GUȚU-ROMALO, V. Nou și vechi în limba română actuală. În: *Probleme actuale de lingvistică română*. Chișinău: USM, 2000.